

Тема лекції: Проблемна ситуація у науковому дослідженні та її аргументація

План

1. Історія висвітлення проблемних ситуацій
2. Багатоманітний світ проблем
3. Явні проблеми
4. Неявні проблеми

1. В історії соціальної роботи постановка питань співрозмовнику, що викликають складність у пошуках відповіді на питання, відома з бесід Сократа, з піфагорійської школи. Ідеї активізації навчання, шляхом включення учнів у дослідницьку діяльність, знайшли відображення у працях Жана-Жака Руссо, Йоганна Генріха Песталоцці, Адольфа Дістервега, Костянтина Ушинського, представників нового виховання та ін.

Наприкінці XIX –початку XX століття в європейській науці почав розроблятися дослідницький метод навчання. На його основі будувався цілий ряд нових підходів до навчання: «лабораторно-евристичний метод» (Франца Вінтергальтера), «дослідно-дослідницький метод» (Олександра Герд), «евристичний метод» (Армстронг), «природничо-науковий метод» (А.П.Пінкевич), «метод проєктів» Кілпатріка, дальтон-план і т. д. Істотну роль у розвитку теорії проблемного навчання відіграла концепція американського психолога Джерома Брунера. В її основі лежать ідеї структурування навчального матеріалу і домінуючої ролі інтуїтивного мислення в процесі засвоєння нових знань. Польський педагог Винценти Оконь дослідив умови виникнення проблемних ситуацій на матеріалі різних навчальних предметів довів переваги навчання шляхом вирішення проблем для розвитку розумових здібностей учнів. Проблемне навчання розумілося польськими педагогами лише як один з методів навчання. Болгарський педагог Івайло Петков розглядали головним чином питання прикладного характеру, приділяючи основну увагу організації проблемного навчання в початковій школі.

З другої половини 60-х рр. ідея проблемного навчання починає всесторонньо і глибоко розроблятися. Велике значення для становлення теорії проблемного навчання мали роботи психологів, які розвинули положення про те, що розумовий розвиток характеризується не тільки обсягом і якістю засвоєних знань, а й структурою розумових процесів, системою логічних операцій і розумових дій (Сергій Рубінштейн). У 70-80-х рр. ХХ ст. набула поширення концепція проблемного навчання англійського психолога Едвард де Боно, який акцентує увагу на шести рівнях мислення.

2. Поняття проблеми є одним з центральних в науковому дослідженні та в теорії аргументації. Тезис аргументації – це завжди одна з потенційних відповідей на явну або неявну проблему, одне з можливих її рішень. У соціальній роботі дослідження мають бути спрямовані на вирішення важливих соціальних проблем для нашої країни.

Зазвичай під проблемою розуміється явно сформульоване питання або цілий комплекс питань, які виникли в ході пізнання соціального світу. Послідовність «проблема – дослідження – рішення» є прийнятним завжди та всюди. Явне та чітке формулювання проблеми розглядається як обов'язкова умова успіху дослідження, що здійснюються.

Фрідріх Ніцше наполягав: «Велика проблема подібна до коштовного каміння: тисячі походять повз нього, поки нарешті один не візьме його». Доволі часто пошук рішення проблеми обертається у окрему проблему. **Альберт Ейнштейн стверджував, що формулювання проблеми складніше за її вирішення.**

Проблема – це ситуація, практична або теоретична, яка не має відповідного обставинам рішення та тому заслуговує того, щоб зупинитись та поміркувати. Разом з цим, деякі соціальні проблеми не можна вирішити засобами соціальної роботи, але попередити та пом'якшити можна.

Фактори, які впливають на постановку проблеми:

1. Загальний характер мислення епохи, суспільства, де сформульована проблема.
2. Рівень знань про ті соціальні об'єкти, яких стосується проблема.

Вісім типів проблемних ситуацій:

Типи проблемних ситуацій	Формулювання проблеми	Метод рішення проблеми	Рішення проблеми
1	+	+	+
2	+	+	-
3	+	-	+
4	+	-	-
5	-	+	+
6	-	+	-
7	-	-	+
8	-	-	-

Перші чотири типи – це явні проблемні ситуації, коли формулювання проблеми задано з самого початку.

Останні чотири типи- це неявні проблемні ситуації, коли проблему ще потрібно віднайти та сформулювати. Нажаль в соціальній роботі більше розповсюджені проблеми, які ще потребують окремого формулювання так, щоб вони мали практичне рішення в рамках гуманітарної сфери функціонування нашої країни.

3. Найбільш банальні явні проблеми можна назвати показовими завданнями. Такі завдання з максимальною інформацією по всім трьом параметрам та з мінімумом невизначеності часто використовуються при навчанні. Соціальні проблеми є найбільш складними, так як мають значний обсяг невизначеності.

Другий тип явних проблем є більш цікавим, так як не відомим ж тільки результат рішення. Ці типи проблем часто зустрічаються у практичній роботі

соціального працівника і саме цим вони відрізняються від дослідницьких завдань. Соціальний працівник повинен мати методи та засоби для вирішення проблеми, навіть якщо вона потребує певного часу визначення.

Наступним типом явних проблем є більш цікавими. Це проблеми головоломки, коли поставлене завдання, є необхідний результат, але немає методу яким його треба досягти. До цього типу проблем відносяться складні проблеми клієнта, які частіше за все передбачають використання case-study, задля ресоціалізації клієнта. Характерними рисами проблем-головоломок зрозумілі. Вони сформульовані кимось, але не самим дослідником та їх можна вирішити, але коло методів є занадто великим.

У історії теоретичного мислення була ціла епоха, коли значення риторичних проблем явно переоцінювалось. Це епоха Середньовіччя. Риторичні проблеми – не тільки знайомий, але й важливий засіб, який використовується в процесі пізнання. Проте спроба звести все скарги та різнобарв'я проблемних ситуацій тільки произвело б до істотного обмеження та збіднілої основи людського мислення.

Класичні проблеми – це визначально творчі проблеми, які потребують не тільки визначення загальних контурів визначення, але й відкриття метода, за допомогою якого це рішення може бути досягнуто. Кожне велике наукове відкриття, кожна нова теорія та нова наукова дисципліна починається як раз з постановки такого типу завдань. Коли Ньютон задався питанням про те, що таке світло, то відповіді про це не було зовсім. Разом з цим, виникнення акмеології як сфери дослідження та підтримки найвищих успіхів у житті людини є дещо сумнівним.

4. Зазначимо, що між явними та неявними проблемами немає різкої різниці. Так, наприклад винайдення лазера спочатку немало зовсім ніякого сенсу, а після цього знайшло своє практичне застосування у медицині, виробництві і зброї. Інколи зустрічаються такі неявні проблемні ситуації, коли є тільки метод і нічого більше. Немає проблеми, до рішення якої його можна

було б застосувати, і немає того, що слід вважати рішенням цієї ще несформульованої проблеми. Такі випадки доволі часті у абстрактній математиці. До цього типу проблемних ситуацій можна, напевно, віднести і ті нерідкі випадки, коли метод, розроблений у зв'язку з однією проблемою, виявляється необхідним для вирішення іншої. Сюди можна віднести роботи Дональда Камерона, які у подальшому стали використовувати для проведення тортур, а він хотів створити нову особистість.

Крім того, існують рішення, які не мають методу, а проблема або сформульована не правильно. Йоганну Вольфгангу Гете зовсім не подобалась теорія світла І. Ньютона. Йому не подобалась ідея вимірювати світло через призми, отвори і інші прилади. Він не зміг заперечити теорію світла І. Ньютона, але став засновником теорії кольору.

До неявних проблемних ситуацій даного типу близькі і ті доволі звичайні випадки, коли дослідження рухається почуттями, або, які інколи кажуть, пристрасно, а не бажанням вирішити сформульоване питання. Разом з цим, є проблеми суперечки (антиномії), які не мають поверхового логічного рішення. Китайський філософ Хуей Ши ставив проблеми, та вважав, що це вже і є їх рішенням. Він наполягав, що сонце як тільки піднялось, вже почало свій захід. Людина, яка тільки народилась, вже почала вмирати. Сьогодні, спроба постановки проблеми є також вагомою частиною досліджень в соціальній сфері. Так, всі говорять про проблему міграції населення в Україні, але рішення як такого ще не має.

Крім того, подібними апоріями є те, що залежних від психотропних речовин не можна вилікувати, поки не змінити середовище, де вони перебувають, а змінити середовище не можливе, так як воно складається з таких само залежних, яким також треба змінити середовище, і так до безкінечності.

У подвоєнні та підміні проблем є певний характер творчості. Справжній творець – це завжди першопроходець. Акт творчості не здатен переслідувати наперед задану мету, продукт його діяльності не можна вивести з початкових

умов. Існує підтверджений факт, що наречена одного американці, перед тим як підписати шлюбне свідоцтво вимагала від коханого письмової обітниці, що він не буде відвідувати інших планет та не буде зустрічатись з панянками з інших цивілізацій. Американцю було за 50 років і він мив вікна у невеликому американському місті.

Всякий раз, коли прийнята та добре апробована теорія зненацька розходиться з достатньо твердо встановленими фактами, можна говорити про виникнення проблеми.

До іносказань як своєрідного засобу постановки проблеми, в чомусь близькі афоризми, максими та сентенції. Поль Валері «Одинока людина завжди в поганому товаристві». В. Черчелль: «Успіх – це вміння йти від невдачі до невдачі без втрати ентузіазму». Цікаво, що до проблемні ситуації породжуються також і епіграмами, каламбурами та анекдотами. Прикладом цього є анекдот-притча про радянського письменника Андрія Платонова. Весь комплекс буденних проблем сформульовано у казках, міфах та легендах.

Відповідно, постановка та аналіз проблем – центральні пункти аргументації. Неправильно зрозуміла проблема здатна зробити даремним подальше наукове дослідження.

Література:

1. Ивин А.А. Основы теории аргументации: Учебник. Москва : ВЛАДОС, 1997. 352 с.